

Terenga 6: Hōtaka 9 – Te Whakahua

He Mihi

E toru ngā io o te taura e renarena ai te taukaea here i a tātou ki te kaupapa nei, tuatahi ko Aroha ki te reo, ka rua ko Tūwhiti hopo, ka toru ko Arero tangatanga. Nanaomia tētehi io kia whiria ai tātou.

Hei Mahi Whakarongo

He kaihāpai i te reo a Paraone Gloyne, i roto i āna mahi huhua i roto i tō māua iwi, i a Raukawa, tae noa ki ngā mahi i te ao haka me ā mātou mahi hei apataki mā Te Tokotoru a Paewhiti. Anei ngā pātai hei whakautu mā koutou:

- 1) He aha tā te manu aute mahi?
- 2) He pēhea te āhua o Tāmaki makaurua i mua?
- 3) He aha i tū ai ngā pakanga i reira i mua?

Kia mātaki ake tātou ki ngā whakamahuki a taku tungāne nō te whaitua o Raukawa ki Wharepūhanga, ki a Paraone Gloyne.

He Whakamārama

Anei ētehi kupu hei whakaharatau i te whakahua o te reo, e tika ai tēnei āhuatanga o ō tātou reo Māori. Kei roto i ngā taiapa i te taha o ia kupu te whakahua hē e rangona ana i ētehi kaikōrero.

karanga (<i>kārangā x</i>)	tikanga (<i>tīkangā x</i>)
tinana (<i>tīnana x</i>)	tākaro (<i>tākoro x</i>)

Tirohia hoki te wāhanga miramira o ēnei kupu e tohu ana i te haureo (*stress*) o te kupu.

tutuki tatari papaki kakapa kakara huhuti

I ētehi iwi, e rua ngā oro o te pū 't'. Mena ka piri te 't' ki te 'i', ki te 'u' rānei, ka rangona te oro hihī, anō nei he 's' kei roto i te kupu. Mena ka piri te 't' ki te 'a', ki te 'e', ki te 'o' rānei, kāore e pērā rawa te hihī o te whakahua, otirā ka tata ake ki te oro 'd' o te reo Pākehā. Kia kaha te whakaharatau e Māori ai te tangi o te kupu.

I ēnei taura kei raro iho nei, me rere te whakahua anō nei he kupu kotahi:

noa iho rawa atu aroha ana

He Mahi Ī-papa

Tuhia he rerenga e kitea ai te rerekē o tētehi kupu i tētehi atu.

Hei Mahi

Whakahuatia ēnei rerenga hei whakaharatau i te whakahua o te kupu:

1. Me whai kia tutuki taku tūmanako, kei raru noa iho i te waewae tūtuki.
2. Kua e tākaro i te wāhi e takoto rā te tukutuku.
3. Taku manawa e kakapa nei, aku ringa e papaki nei.
4. Me tatari ki korā kia karanga rā anō te hūngoingoi.
5. Engari te ngaringari i te kore rawa atu nei.

Whakautu:

Mahi ĩpapa: Kua tutuki te mahi. (fulfilled) Kua tūtuki te waka. (crashed)